

Laaja ja yksityiskohtainen esitys Suomen Historiallisesta Seurasta ja suomalaisen historiankirjoituksen vaiheista

Arvio teoksesta Karonen, Petri (toim.). *Tiede ja yhteiskunta. Suomen Historiallinen Seura ja historiantutkimus 1800-luvulta 2010-luvulle*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2019. 660 s. ISBN 978-951-858-056-3.

Tuomo-Paavo Salokas & Kenneth Partti

Tiede ja yhteiskunta tarkastelee Suomen Historiallisen Seuran (lyhyesti Seura) historiaa sekä samalla suomalaisen historiantutkimuksen vaiheita 1860-luvulta 2010-luvulle saakka. Teos yhdistää, laajentaa ja täydentää aiempia Seurasta ja suomalaisesta historiografiasta kirjoitettuja esityksiä (keskeisimpinä Blomstedt 1925, Tuominen 1975 ja Tommila 1989). Päivitettyä tietoa teoksessa on muun muassa sukupuolinäkökulman liittäminen tarkasteltaviin ilmiöihin sekä monipuolisesti kuvailevien ja pitkän ajan kehityksen esittävien tilastojen ja kaavioiden käyttö, mikä avaa kokonaiskuvaa historiantutkimuksesta ja -tutkijoista pitkällä aikavälillä.

Vertaisarvioidun teoksen on toimittanut professori Petri Karonen ja historiikki jakautuu hänen kirjoittamansa johdannon jälkeen neljään osioon, joissa jokaisessa on päävastuussa kaksi kirjoittajaa. Ensimmäisessä osiossa käydään läpi Seuran vaiheet. Toinen luku syventää tutkimustoimintaan ja julkaisemiseen liittyviä teemoja. Kolmas luku käsittelee Seuran asemaa laajemminkin ihmistieteellisessä tiedeyhteisössä ja neljännessä osiossa tarkastellaan historiantutkijoiden ja yhteiskunnan suhdetta. Kirjan luvut siis suuntaavat yksityiskohtaisemmasta kirjoittaja- ja tutkijakeskeisestä näkökulmasta kohti laajemman yhteiskunnallisen vaikutuksen tarkastelua. Mukana on myös 29 valokuvaa sekä 13 lyhyttä tietoisukua. Kokonaiskirjoittajamäärä nousee näin yhteensä 16 kirjoittajaan, jotka edustavat monipuolisesti Suomen eri yliopistoja ja historian oppiaineita. Lisäksi teos sisältää toimittajan loppusanat, englanninkielisen yhteenvedon, laajat lähde- ja kirjallisuusluettelot, kirjoittajaluettelon sekä henkilöhakemiston.

Teoksessa tarkastellaan erityisesti suomalaisen historiantutkimuksen vuorovaikutusta piakkoin 150 vuotta täyttävään Suomen Historialliseen Seuraan (perustettu 1875) ja sitä edeltäneeseen Historialliseen Osakuntaan (1864), joten teos täyttää kaksi tehtävää: yleisen historiografisen kuvauksen ja idiografisemman tutkimusnäkökulman. Tällainen kahtalainen lähestymistapa on hyvin jäsentynyt ja synteesi onnistuu. Se on

perusteltavissa johdannossakin esitetyistä syistä, sillä suomalaisilla historioitsijoilla on ollut aina useampia rooleja. Ensisijaisesti he ovat olleet yliopiston tutkijoita ja opettajia, jotka ovat toimineet tiedeyhteisössä, mutta samalla he ovat olleet kiinteässä vuorovaikutuksessa myös ympäristön yhteiskunnan kanssa (s. 14).

Suomalaisen historiografian pääpiirteitä

Johdanto kuvailee sekä teoksen sisältöä että itse aihetta niin perustavalla tavalla, että se toimii varsin hyvin jopa itsenäisenä ja sisältörikkaana tietopakettina. Sen perusteella suomalaisesta historian tutkimuksesta voidaan vuoden 1860 jälkeen nostaa esiin tiettyjä keskeisiä piirteitä. Erinäisten seurojen, yhdistysten ja aikakauskirjojen perustaminen osoittaa suomalaisen historiankirjoituksen olleen ajan hermoilla. Erityisen hyvin Suomi on näissä suhteissa pärjännyt muihin Pohjoismaihin nähden. Suomesta löytyy eurooppalaisittain myös suhteellisen pitkä ammattihistorian perinne ja historian tutkimuksen metodien vastaanottavuus, sisällyttäen tutkijayhteisön avoimuuden kaikenlaiselle vuorovaikutukselle. Tyypillisiä piirteitä suomalaiselle historiankirjoitukselle ovat olleet miesten hallitseva asema, Helsingin alueellinen hallitsevuus, tiettyjen säätyjen edustajien runsaus sekä auktorikeskeisyys. Nämä piirteet nousevat esiin erityisesti aiempien vuosikymmenien historian tutkimuksen osalta, mutta ne ovat tasoittuneet myöhemmin yhteiskunnallisen muutoksen myötä.

Johdannossa esitetään suomalaisen historian tutkimuksen yleispiirteitä mielenkiintoisissa taulukoissa. Taulukot kertovat muun muassa historian tutkijoiden määrät Suomessa sisältäen tiedot keskeisimmistä opetus- ja tutkimusviroista, historiasta väitelleiden määrät yliopistoittain ja heidän päätyönsä professoreiksi, eniten tulevia professoreja ohjanneet professorit, historian alan väitöskirjojen jakautumisen eri historian aloihin sekä väitöskirjojen määrät aloittain ja niiden kielen. Lisäksi digitaalisia työkaluja hyödyntäen on laadittu kaavio, joka esittää historian professorit ja heidän ohjaajansa vuosina 1834–2016 (s. 28–29). Kyseinen kaavio on yksi teoksen omaperäisimmistä ja mielenkiintoisimmista anneista, ja sen kokoamiseksi on tehty valtavasti tiedonkeruutyötä. Kaavion olisi kuitenkin voinut taittovaiheessa visualisoida paremmin, sillä osa sen graafisista nuolista peittää henkilönimiä. Myös merkittävimmät kouluttajat olisi voinut korostaa visuaalisesti.

Kaavio osoittaa muun muassa sen faktan, että suomalainen akateemisammattimainen historian tutkimus alkoi Gabriel Reinistä. Hänen oppilaastaan Yrjö Sakari Yrjö-Koskisesta kasvoi niin kutsuttu ensimmäinen merkittävä professorihaara, joka J.R. Danielson-Kalmarin kautta versoi useisiin suuntiin. Heidän jälkeensä muita merkittäviä haaran edustajia olivat Väinö Voionmaa, Arvi Korhonen ja Gunnar Suolahti. Toinen päähaara on topeliaaninen, ja se perustuu Zachris Topeliuksen oppilaan E.G. Palménin vaikutukseen. Haara ei ole niin helposti tunnistettavissa, mutta muita sen huomattavia jäseniä ovat olleet Carl von Bonsdorff, Einar W. Juva ja Pentti Renvall. Kolmas haara on alkanut M.G. Schybergsonista ja muodostunut ruotsinkielisistä tutkijoista. Myöhemmin myös tutkijakoulukunnat ja haarat ovat sekoittuneet, eikä niitä voi enää nykyään tunnistaa samalla tavoin kuin vanhempia linjoja.

Seuran perustaminen ja tutkijat Seurassa

Emeritaprofessori Irma Sulkusen ja professori Tiina Kinnusen osuus Seuran vaiheista käy tapahtumien kulkua läpi perusteellisesti: nimeämisiä ja nimityksiä puidaan välillä jopa uuvuttavuuteen saakka. Lisäksi luvussa esiintyy yllin kyllin spekulatiivista pohdintaa liittyen sukupuolikysymykseen ja joidenkin jäsenten valintaan professoreiksi tai Seuran jäseniksi. Luvun loppupuolella esitystä häiritsee asioiden toistaminen Seuran historian osalta. Pitkän luvun strukturoiminen lyhyempiin kappaleisiin olisi helpottanut lukijaa.

Seuran perustaminen vuonna 1875 Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen johdolla liittyi moniin avoimiin ja piileviin jännitteisiin, jotka liittyivät emoseuraan, lähitieteisiin ja ympäröivään identiteettiään etsivään yhteiskuntaan. Seuran oli alun perin toiminut Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran alaisuudessa Historiallisena Osakuntana ja keskittynyt kansalliseen historiaan. Jo alun alkaen Yrjö-Koskisen motiivit olivat olleet poliittiset liittyen kansakunnan itsetietämyksen nostattamiseen. Toisena päämääränä oli löytää Seuralle omaa toimintatilaa suhteessa emojärjestönsä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuraan ja muihin lähitieteisiin, kuten ajanjaksolla kiinnostusta herättäneeseen suomen kielen tutkimukseen. Lopullisesti Seuran perustamisen ratifioi Senaatti. Nämä Seuran historiankulut on käsitelty kattavasti.

Suomalaisia historiantutkijoita ja Seuraa yhdisti alusta saakka miesvaltaisuus ja akateeminen tausta. Hyvin usein Seuran jäsenet olivat esimerkiksi yliopiston opettajien lapsia tai pappissukujen vesoja. Kaikkiaan Seuran jäsenistä on perustamisensa jälkeen vuoteen 2010 saakka ollut naisia noin 19 prosenttia. Ensimmäisenä naisjäsenenä Seuraan kutsuttiin Julia Maria Ramsay vuonna 1915, mutta hänetkin luultavasti miehensä vaikutusvallan turvin. Sukupuolten tasa-arvoistuminen alkoi huomattavammin vasta 1940–50-luvuilla, jolloin Seura alkoi ottaa jäsenikseen lisää naisia. Sotien välissä alkoi myös maantieteellinen ja sosiaalinen tasoittuminen, kun Seuran jäsenistöön valittiin muun muassa maanviljelijäperhetaustaisia, tunnetuimpana ehkä Eino Jutikkala Sääksmäeltä. Myös yhteiskunnan tasolla tehdyt päätökset vaikuttivat Seuran profiiliin: erityisen merkittävä oli oppikoulu-uudistuksen vaikutus, joka laajensi tulevien jäsenten taustaa maantieteellisesti ja sukupuolen osalta.

Vuoden 1962 sääntöuudistuksen myötä yleinen historia otettiin mukaan; tavallaan se oli Seuran perustamisajankohdasta, ja aatteellisista syistä, seuranneen kansalliskeskeisen tutkimuksen etuoikeutetun aseman kaventamista. Myöhempinä vuosina Seuran merkkipaaluja on ollut Historiantutkimuksen päivien järjestäminen vuodesta 2010 lähtien. Sulkusen ja Kinnusen osuuden ansioita ovat sen kyky analysoida Seuran historiaa, esittää kritiikkiäkin sekä hahmotella Seuran ja suomalaisen historiantutkimuksen tulevaisuudessa mahdollisesti kohtaamia ongelmia.

Tutkimus- ja julkaisutoiminta käyntiin

Dosentti Marja Jalavan ja professori Pauli Kettusen kirjoittama osio keskittyy tutkimustoimintaan ja julkaisemiseen. Jo Yrjö-Koskisen ajoista oli alkanut kehittyä aate historian tieteellisestä luonteesta. Heti Seuran toiminnan alkutaipaleella eli voimakkaasti kysymys siitä, mikä on historian tieteellinen metodi – tai oliko sitä

ylipäättään. Aluksi metodiin vaikuttivat Saksassa toimineet Barthold Georg Niebuhr (1776–1831) ja Leopold von Ranke (1795–1886). Ensimmäisenä suomalaisena historiallista metodia noudattavana tutkimuksena pidetään Yrjö Sakari Yrjö-Koskisen väitöskirjaa nuijasodasta (1858).

Seura joutui alkuaikoinaan kohtaamaan arkistojen järjestelemättömyyteen ja lähteiden vaikeaan saatavuuteen liittyvän materiaaliongelman, minkä takia Seurassa tehtiin useiden vuosikymmenien ajan suunnitelmallisen harkinnan pohjalta päätöksiä arkistojen ja julkaisusarjojen perustamisesta ja avaamisesta. Osuudessa käydään yksityiskohtaisesti läpi edellä mainittujen osa-alueiden perustamishistorioita. Tärkeimpänä julkaisukanavana on toiminut *Historiallinen Aikakauskirja*, jonka perustamiseen 1903 liittyi halu siirtyä pois luettelomaisesta historiankirjoittamisesta luovaan historiatieteen tekoon. Myös metoditeemoihin otettiin sen sivuilla kantaa.

Osuudessa tulee mielenkiintoisella tavalla esille Seuran ja yhteiskunnallisten prosessien vuorovaikutus. Nämä liittyivät esimerkiksi Seuran 1930–40-lukujen elpymiseen, rajanvetoon muiden lähitieteiden, kuten sosiologian ja filosofian kanssa, sekä järjestön sisällä aloitettuihin hankkeisiin, kuten arkistojen perustamiseen ja Seuran kolmeen suurhankkeeseen, ”Kansallisbiografiaan”, ”Suomen maatalouden historiaan” ja ”Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historiaan”. Luvusta saa vaikutelman, että suomalainen historiantutkiminen on ollut varsin homogeenistä, esimerkiksi varhaisempi historia on jäänyt vähemmälle huomiolle. Myös monet henkilöt ja henkilösuhteet ovat vaikuttaneet siihen, mitä suomalaisessa historiantutkimuksessa on tapahtunut; joskus jopa kuolema on lakaissut ristiriidat pois. Kaiken kaikkiaan Jalavan ja Kettusen luku on kiintoisa sekä asiatiedoiltaan hyvin tyhjentävä.

Tiedeyhteisön vuorovaikutukset

Dosenttien Pirkko Leino-Kaukiaisen ja Mervi Kaarnisen Seuran suhdetta tiedeyhteisöön koskeva kolmas pääluke toistaa suuresti jo aiemmin todettua. Siitä erottuvat kiitettävästi lähinnä ansiokkaat esitykset maakunta-arkistojen perustamisesta ja kuvailut historioitsijoiden välisestä paikallishistorioihin kohdistuneesta mielenkiinnosta ja vastustuksesta. Myös kansainvälisellä kentällä toteutetun historiantutkimuksen historian ja suhteiden kuvailu ovat onnistuneita.

Teoksen viimeinen luku, jonka ovat laatineet professori Petri Karonen ja emeritusprofessori Seppo Hentilä, käsittelee historiantutkijoiden yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Osiossa tuodaan esille se, miten historiantutkijat ovat vaikuttaneet yhteiskunnalliseen keskusteluun ja yhteiskuntaan, eivät pelkästään teostensa välityksellä, vaan myös aktiivisina poliittisina toimijoina. Yleinen yhteiskunnallinen kehitys näyttäytyy muun muassa Suomen eduskunnassa, jossa aiemmin vaikutti useita professorijäseniä.

Suhteessa moniin muihin tieteentekijöihin historioitsijat ovat olleet siinä asemassa, että he ovat tuottaneet teoksia, joita on lukenut myös suuri yleisö. Ensinnäkin Suomessa on suhteellisen pitkä historian oppikirjatraditio. Toiseksi myös monet historioitsijoiden kirjoittamat historian tulkinnat ovat saaneet osakseen kansalaisten huomiota, kuten Arvi Korhosen, Mauno Jokipiin ja Heikki Ylikankaan tulkinnat Suomen sodista. Näitä

kaikkia teemoja käsitellään luvussa sangen syvästi. Vaikka kyseisessäkin osiossa on jonkin verran toistoa, ovat sen mielenkiintoisimpia osioita kuvaukset, jotka koskevat keskusteluja historian olemuksesta sekä välienselvittelyistä historian ja muiden tieteiden, erityisesti sosiologian, välillä.

Yhteenveto

Tiede ja yhteiskunta tarjoaa kattavan kuvauksen Suomen Historiallisesta Seurasta ja suomalaisesta historiantutkimuksesta, näiden yhteiskunnallista vuorovaikutusta unohtamatta. Lähestymistapa on onnistunut, sillä Seuraa, suomalaista historiantutkimusta ja ympäröivää yhteiskuntaa ei voi erottaa toisistaan. Toisaalta tämä luo oikeastaan ainoan suuremman ongelman, sillä temaattisesti rakennetussa teoksessa esiintyy suhteellisen runsasta asioiden toistamista. Yli 150 vuoden tarkastelujakso käydään neljä kertaa läpi. Jos teos on tarkoitettu kokonaisuena luettavaksi, esille hyppää osioihin sisältyvä toisto, siis samojen asioiden toteaminen jopa aivan eksplisiittisesti useammassa luvussa. Lisäksi erityisesti kolmannessa luvussa on luvun sisäistä toistoa. Ajoittain lukijalle syntyy ajatus, olisiko kronologinen lähestymistapa ollut onnistuneempi ratkaisu. Toisaalta nyt jokaisen osuuden voi lukea itsenäisesti, ja käyttää teosta tällä tavoin hakuteoksena, mitä osaltaan tukee teoksen henkilöhakemisto.

Laajuuden huomioon ottaen teos on kunnioitettava hanke, mikä näkyy erityisesti sen tarkastelemassa pitkässä aikajaksossa, moninaisissa teemoissa, runsaassa tutkimusmateriaalin käytössä sekä huolitellussa ulkoasussa sisältäen hakemistot ja tietoisut. Kieli on sujuvaa, eivätkä teoksen muutamaiset paino- ja kirjoitusvirheet häivyttä sen merkittäviä ansioita ja tutkimustuloksia. Suosittelemme *Tiede ja yhteiskunta* -teosta kaikille Suomen historiankirjoituksen historiasta tai laajemminkin tieteenhistoriasta kiinnostuneille. Takakannen lupauksen mukaisesti kyseessä on ensimmäinen kokonaisesitys aihepiiristä, ja se on tehty perinpohjaisesti.

YTM, FM Tuomo-Paavo Salokas on filosofian väitöskirjatutkija Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella.

FT Kenneth Partti on yleisen historian projektitutkija Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitoksella. Partti on työskennellyt teoksen toimittajan alaisuudessa tutkimushankkeessa *Yhteinen menneisyys, erilaiset näkökulmat*.

Kirjallisuus

Blomstedt, Kaarlo. 1925. *Suomen Historiallinen Seura 1875–1925*. Historiallinen Arkisto 33. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Forsman, Yrjö Sakari. 1858. *Nuijasodan syyt ja alku Pohjanmaalla*. Helsinki: [Y. S. Forsman].

Tommila, Päiviö. 1989. *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia*. Helsinki: WSOY.

Tuominen, Uuno. 1975. *Suomen Historiallinen Seura 1875–1975*. Historiallisia tutkimuksia 97. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.